

פ"ל ויקי תשפ"ג

20

השפעת מעשי האדם על הסובבים אותו

במה נזכרה השפעתו של יעקב במצרים?

שתי הדרכים לקחת מוסר מאחרים

מעלתו של 'נתר שם טוב'

לרצ 1
213

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" (בראשית מז, כח)

ייעקב אבינו, לא בעירו לבד היה חי, ולא בארץ גושן לבד, רק בכל ארץ מצרים. והיינו שפסק הרעב ממצרים... וזה שאמרו (בראשית נ, יא): 'אבל כבוד זה למצרים' - ולא לארץ גושן בלבד, שחזר הרעב למקומו אחר פטירתו

(משך חכמה)

לגבור על ניסיונות היצר ולהתעלות. דוגמה לדבר: אדם פשוט שמתקשה בפרנסתו, ועם כל זה מנהל את משאו ומתנו ביושר, ונוהר

אפילו מאונאה קלה ומועטת - במעשיו אלו מוכיח הוא לבריות כי גם במצבו הדחוק, ניתן להתגבר על תחבולות היצר, וכל הרואה אותו לוקח מוסר ואומר: אם הוא, שהוא כאחד העם, יכול לגבור על יצרו, מדוע לא אעשה כן גם אני? זוהי דרך של השפעה עצומה על הסביבה, דוקא למי שאינו בדרגה מיוחדת.

מאידך, מי שהוא מורם מעם, וידוע כבעל מדרגה גבוהה - מתמעטת השפעתו ואינו יכול להשפיע על הכלל בכך שהוא עומד בניסיונות או נוהר מאונאה קלה וכדומה, שכן הכל תולים את מעשיו הנעשים ללא רבב בדרגתו הגבוהה, ואינם רואים עצמם שווים לו וראויים לעשות כמותו. אולם מאידך, יכול הוא להשפיע על אחרים בדבריו, שכן ערכו גדול בעיני הבריות ודבריו נשמעים, ולכן בידו להשפיע על המון העם שיתקנו דרכיהם וישפרו מעשיהם. זוהי דרך נוספת להשפיע טובה על הסובבים אותו, דרך הראויה דוקא לאדם מרומם וצדיק.

מעתה תתבאר שייכותן של שתי מימרות אלו - "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה" ו"לא חרבה ירושלים אלא מפני שביוז בה תלמידיו חכמים", שהרי יש בכך תביעה כפולה על דור החורבן, הן שיכולים היו לתקן את

דרכיהם על ידי שהיו למדים מוסר אחד מחביריו, ורואים כל אחד את מעלותיו ואת מעשיו הטובים של רעהו, ובמקום לעשות כן הלכו זה בצד זנבו של זה, כלומר תחת למצוא את הראש ואת הטוב שבזולת,

דבר נפלא עד מאד מלמדנו בעל המשך חכמה מדקרוק לשון הכתוב: "ויחי יעקב בארץ מצרים", שלמרות שמקום מושבו של יעקב היה בארץ גושן, מכל מקום השפעתו היתה נתונה על ארץ מצרים כולה, והכל הרגישו בהימצאותו, ובברכת השפעה שהיתה בזכותו, שהרי כל עוד חי יעקב פסק הרעב ממצרים, וכשנסתלק חזר הרעב.

ונראה, כי הימצאותו של יעקב אבינו בארץ מצרים, השפיעה והועילה אף בעניני הקדושה והרוחניות בארץ זו, וכפי שיבואר להלן.

שתי דרכים של השפעה

להסבר הדבר, יש להביא את מה שכתב המשך חכמה בהפטרה לפרשת דברים, שם ביאר את דברי הגמרא (שבת קט"ז ע"ב): "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה, שנאמר (איכה א, ט): 'היו

שריה כאילים לא מצאו מרעה, מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע ולא הוכיחו זה את זה". ובהמשך מביאה הגמרא (שם) את דברי רבי יהודה: "לא חרבה ירושלים אלא מפני שביוז בה תלמידיו חכמים, שנאמר (דברי הימים ב, ל, טו): 'ויהיו מלעבים במלאכי האלקים ובזוים דבריו ומתעתעים בנבאיו'".

דברים אלו - כתב המשך חכמה - טעם אחד להם, והרי הם משלימים זה את זה, שהרי נשום שנו סוגי אנשים היכולים להשפיע על סביבותיהם, ובשני אופנים שונים: יש מי שבירד להשפיע על אחרים, על אף שאינו גדול מהם, על ידי שמראה כיצד אפילו מי שאינו בדרגה גבוהה, בכוחו

1

כתר שם טוב

החלק היותר קרוב אלינו בכוח ההשפעה שיש לאיש לרעהו, הוא חלק ההשפעה בדרך הלימוד של כל אחד ממעשי זולתו, ודוקא משום כך עלינו לדעת כי יש לנו אחריות על מה שילמדו אחרים ממעשינו, ועל כן יש לנו להיזהר בהם מאד.

ולא זו בלבד, אלא היכן שהיחיד מוסר את נפשו להתעלות, כוח השפעתו עולה לאין ערוך, ומעשיו הגדולים בכוחם להשפיע אף על הרחוקים ביותר. דבר זה מחייב אותנו להשגיח על מעשינו ביותר, שהרי מלבד כוחו העצמי של כל אחד להשפיע על חבריו, גם למעשיו יש כוח זה.

למדנו בזה את גודל האחריות המוטלת על בן תורה הנמצא בין רבים, אשר לכל מעשה שלו יש השפעה על הרבים. וכיון שכוח מעשה הרבים גדול לאין ערוך מכוח מעשיהם של יחידים, על כן, מי שיכול במעשיו להשפיע על הנהגת הרבים - כוחו רב מאד וזכות הרבים נזקפת לו. ומאידך, מי שגורם חלילה רפיון לטביבתו - תוצאות מעשהו מי ישרום, שכן הרבים התרפו בגללו. על כן, כל בן ישיבה או בן חבורה וכדומה, צריך לשקול היטב את מעשיו, ולבחון מה תהיה השפעתם על טביבתו כדי שיהיה ראוי להיות ממזכיר הרבים.⁵

ויקרא לנו ליוסף וגו'. טעם שלא קרא חלל ליוסף כו', יש טעם פשוט בדבר לפי שיש צדו יטול לו. אלא לרוב גשע טעם אומרו לנו ולא הספיק לומר ליוסף ואין לנו יוסף אחר לטעות. גם הוסף תיבת למיד ליוסף ולא הספיק לומר לנו יוסף. נראה כי זה הכוונת לתת טעם לקריאה אין יקרא הדיין למלך ובלא מלכנו שכבוד מלכות עדיף מכבוד רבו כו', שנסתפקו במסכת קדושין (נ"ג) דנשאלו צנו וכחו רבו ואמר שם הש"ס כשראה לפשע מיוחדת רבי יהושע צן לוי שאמר אני איני כדאי לעמוד בפני בני כו' אלא משום כבוד צי נשיאה, וכבר הארכתי בסוגיא זו כיד כי הטובה עלי צחיבור צי (ראשון ליוון) שחברתי על י"ד צסי ר"מ ס"ז יש"ה, ועכ"פ מדברי החלמוד מוכח צפירות כי גדול חיוב כבוד צי נשיאה על אצו ואפי' לא היה צנו עלמו נשיא חלל חתניה דצי נשיאה, וא"כ איך יעשה יעקב הדבר לשלוח לקרוא למלך לצו חללו, לוב אמר הכבוד צי טעמים דדבר, האחד היותו צנו, והצ' היותו יוסף, וצ"ה מהגה לא יספיק לקרותו, חס לא היה צנו הגם שיהיה לדין וחציו וחוצו אותו אין כח ציעקב לעצמא כדבר הכי משום כבוד מלך, ואם היה צנו ולא היה לדין ג"כ לא היה קורא אותו, אלא לנד היותו צנו וכחו אומרו לבני גם להיותו יוסף כו'. הידוע בדקנות הידוע דהפלגת אהבת האב לו וכחו לאצו לעצם זה הוא שגלה לקרוא לו שיעש שימחול על צדו, ונכנס שאמרו ז"ל (קדושין נ"ב) מלך שמחול על כבודו אין כבודו מחול, ויקרא מלך ישראל שנמשח ומלך על ישראל אצל מלך כזה במציאות זה יכול למחול על כבודו לעשות רצון אצו, גם במציאות שאין אצו יכול הלך אליו:

בכתבו להתמקד בחלק הפחות והגרוע שבו, ומצד שני לא לקחו מוסר אף מן הגדולים והצדיקים שבדור, וביוזו תלמידי חכמים, שכן השפעה של אדם גדול ומרומם יכולה להיות רק מתלמיד חכם המכובד ומוערך בעיני העם, אולם מכיון שבאותו הדור היו תלמידי חכמים, לא קיבלו את דבריהם, ולא זכו לתקן את דרכיהם.

השפעתו של יעקב על ארץ מצרים

שתי דרכים אלו - בהשפעת האדם על הסובבים אותו - מצינו אף ביעקב אבינו, שמצד אחד הוכיח את בני קודם מותו, כל אחד ואחד מהם לפי תכונותיו וכפי ערכו, ומאידך גם בעצם הנהגתו היה לימוד רב לכל אחד ואחד, שהרי במשך חייו עבר ניסיונות קשים וצרות רבות: רדיפתו על ידי אחיו, עבודת היגם במשך שנים בבית לבן, מיתת רחל בדרכו לארץ, צרת דינה, צרת שמעון, ומעל הכל - אבידת בנו אהובו למשך עשרים ושתים שנה², וכפי שהעיד על עצמו: "מעט ורעים היו ימי שני חיי" (בראשית מ"ט ט), ולמרות כל זאת, לא נפגעה אמונתו

ולא נפגמה עבודתו כמלוא הנימה. עמידתו של יעקב אבינו בניסיונות כה גדולים, שהשפיעה על העם ולימדה אותו, שגם בצוק העיתים כשהסבל גובר והתלאות מציקות, יכול בן אנוש לעבוד את יוצרו בכל ליבו.

זהו הדבר שבא הכתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים" לרמוז, שהשפעתו של יעקב בעצם הימצאותו היתה כה גדולה, עד שהטביעה את חותמה על ארץ מצרים כולה, הקרובים והרחוקים. כולם הכירו בגודל מעשיו ובעמידתו בכל הניסיונות שבאו עליו, והדבר השפיע עליהם לטובה אף ברוחניות.⁴

(3)

116

(2)

ימיו של האדם באים לעתיד בחשבון

"ויקרבו ימי ישראל למות" (מז, כט)

1 שואל הזוהר הקדוש מהו ויקרבו "ימי ישראל למות" – ימי משמע לשון רבים, וכי כמה ימים האדם מת, הלא ביום אחד וברגע אחד אדם מת, והיה צריך לומר ויקרב יום ישראל למות?

אלא מתרץ הזוהר: כשרוצה הקב"ה לאסוף אליו רוח האדם, כל אותן הימים שנתקיים האדם עלי אדמות, קרבים לפני הקב"ה ונכנסים בחשבון. אשרי חלקו של האדם שכל ימיו קרבים לפני המלך בלא חרפה ובושה, ולא נדחו אחד מהם, ולפיכך כתיב בצדיקים "קריבה" לפי שמתקרבים ימיהם לפני המלך בלי בושה, אוי לרשעים שלא כתיב בהם "קריבה", כי איך יתקרבו ימיהם לפני המלך שימיהם מלאים בחטאים. וזה שאומר "ויקרבו ימי ישראל למות" לשון רבים דאין מדברים כאן על יום המיתה, אלא קירוב הימים לפני הקב"ה לחשבון.

(4)
לוי
ישר

11 וכעין זה כתוב גם בזוהר פרשת נשא, מובא בפ"א הגר"א משלי (ו, לג) כשאדם מת שבעה דינים צריך לעבור והן: א. תיכף קודם מיתתו באים שלשה מלאכים הראשון מחשב איתו על כל הרגעים שהיה בעולם ונוטל חשבונו מה עשה בהם. המלאך שני מחשב איתו את העבירות שעשה באותו זמן. והמלאך השלישי הוא זה שלמד איתו תורה בבטן אמו ובא עכשיו לראות אם הם שלמים איתו ע"כ לעניננו. עיין שם המשך הדברים.

16

***

1 מסופר על רבי משה לייב מסאסוב זצ"ל, שהיה נוסע לפרקים למרחקים לצרכי ציבור, אם להכנסת כלה או למצוה אחרת, פעם נתעכב בנסיעתו זמן רב, וכאשר חזר לביתו, הקיפוהו ילדיו מכל הצדדים בשאלה, אבא, מה הבאת לנו? הוא השתמט וניסה לדחותם בקש, אך כאשר לא הרפו ממנו, והמשיכו לתבוע ממנו ביתר שאת, בצעקות ובתחנונים, נתעלף פתאום, לאחר שאשתו הקיצתו מהתעלפותו, נשאל על ידה ממה נתרגשת כל כך, האם נגעה ללבך כל כך בקשתם של הילדים שהיית צריך להתעלף? נענה רבי משה לייב ואמר, לא מפני בקשתם ולא מפני חרפתם נתעלפתי, אלא באותה שעה ציירתי לעצמי בדמיוני, איך יהיה כאשר אבוא לעולם הבא לאחר הדרך הרחוקה והארוכה של עולם הזה, וישאלוני מה הבאת מן הדרך הרחוקה הזו? כמה תורה ומצוות אתה נושא עמך? כמה בושה תכסה את פני אם המטען יהיה דל או ריק...

11

14

ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו יוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת רגלי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים ונא, ויאמר אנכי אעשה כדברך.

ומז, כט-ל

(5)

על
לוי

בפשטות ביאור הענין שאחר שיעקב ביקש מיוסף להישבע שלא יקבור אותו במצרים, אמר לו יוסף שיעשה את רצונו זה שלא יקבור אותו במצרים.

אמנם פירוש מחודש למה שאמר יוסף "אנכי אעשה כדברך" כתב ב"דעת זקנים", וזה לשונו: "מדרש, כשם שאתה מצווני, כך אני מצוה לאחי בשעת מיתתי להעלותי מכאן. וכן מצינו שאמר לאחיו "פקוד יפקוד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם".

(3)

עד כאן דבריו המחודשים של ה"דעת זקנים" שביאר שיוסף אמר ליעקב שגם הוא יצווה את אחיו בשעת מיתתו שלא יקברוהו במצרים.

וצריך ביאור, מה שייכים דיבורים אלו אחר ציווי יעקב שציוהו ביחס לעצמו, ומדוע צריך לומר ליעקב שאף הוא יעלה את עצמותיו, ומי ביקש ממנו להתחייב שיאמר אף הוא עצמו כן לבניו.

א. יש לומר ביאור בזה, על פי דברי הרמב"ם (ריש פי"ד מאכל וז"ל: "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור וכו', אע"פ שכל מצוות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצוות". ע"כ וזה שאמר לו יוסף ליעקב שכיון שאף אנכי רוצה שיעלו את עצמותי, ו"אעשה כדברך" לבקש מאחרים שיעלו את עצמותי, הרי מוכרח אני גם להעלות עצמות

(7) חזיונות

אבי מדיון "ואהבת לרעך כמוך" ש"כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותם לאחיך", ולכך אין צורך לישבע על הדבר כיון שכבר נאמר "ואהבת לרעך כמוך"

ו נראה הביאור בזה בהקדם דברי הגמרא (נדה לא ע"א): "תנו רבנן: שלשה שותפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו. אביו מזריע הלוכו, שממנו עצמות וגידים וצפרנים, ומוח שבראשו, ולובן שבעין. אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ושערות, ושחור שבעין. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים, וראיית העין, ושמיעת האוזן, ודבור פה, והלוך רגלים, ובינה והשכל. וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם – הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו, וחלק אביו ואמו מניח לפניהם".

(8) פ"ע

על פי זה יש לומר שכיון שאביו מזריע הלוכו שממנו עצמות וגידים, נמצא שאם עצמותיו של יוסף ישארו במצרים, הרי נחסר במה שביקש יעקב שלא להיקבר במצרים, מאחר שעצמותיו של יוסף קבורים במצרים נמצא שעצמות אביו יעקב אף הם במצרים, ולכך אחר שציוהו שלא יקבר במצרים, השיבו יוסף שכדי לקיים הציווי בשלימות, הוא גם יעשה כדבריו ויאמר לאחיו להעלות את עצמותיו, כי רק בזה תתמלא בקשתו של יעקב לא להיקבר במצרים, כי אם עצמותיו של יוסף ישארו במצרים, נמצא שחלק מיעקב קבור במצרים, ולכך אמר לו "אנכי אעשה כדברך".

והעליתם את עצמותי מזה אתכם

מדוקדק מאוד מה שציוה יוסף לאחיו "והעליתם את עצמותי מזה אתכם" בדגש על העצמות, ויעקב לא דיבר דוקא על העצמות. ולהג"ל מבואר, שכיון שהעצמות הם מאביו, לכך מה שהיה חשוב ליוסף הוא שיעלו את עצמותיו לקיים הציווי של יעקב שלא לקברו במצרים.

עוד מבואר בזה הפלא ופלא מה שהביא רש"י על הפסוק (שמות יד, ט): "והעליתם את עצמותי מזה אתכם", את דברי המכילתא: "למדנו שאף עצמות כל השבטים העלו עמהם שנאמר אתכם", ולכאורה מדוע הוצרך יוסף לצוות את אחיו שיעלו את עצמותיהם.

ולהמתבאר הוא נפלא ביותר, שמדין העלאת עצמות יעקב היה צריך יוסף לדאוג שיעלו אף את עצמות שאר השבטים, שהרי כולם הם בני יעקב, ואם לא יעלו את עצמותיהם, נמצא שחלק מיעקב קבור במצרים, ויוסף נשבע שיעלה בשלימות את עצמוה יונהר ממצרים

(4)

גלות השכינה

"הס כל בשר מפני ד' כי נעור ממעון קדשו" (זכריה ג ז), ואחז"ל (ב"ר ר"פ וישלח): "אמר לו הקב"ה לדוד, דוד בני, אפילו את מקימי כמה פעמים איני קם, ואימתי אני קם וכו', ר' שמעון בר יונה אמר: עתה אקום - כל זמן שהיא [ירושלים] מוכפשת באפר, כביכול [אף אני כן], אלא כשיגיע אותו היום שכתוב בו: "התנערי מעפר קומי שבי ירושלים" (ישעיהו נב ב), באותה שעה "הס כל בשר מפני ד'", למה "כי נעור ממעון קדשו", א"ר אחא, כהדא תרנגולתא דמנערה אגפה מן קיטמא", פירוש, כתרנגולת זו המנערת עצמה מן האפר.

(9)
1/1/23
7:04

כל זמן שירושלים מוכפשת באפר, השכינה בגלותא, ואי אפשר להעלותה מן הגלות, כמו שאמרו: "אפילו את מקימי כמה פעמים, איני קם", עד שיגיע היום בו יתנער הקב"ה, כביכול, מעצמו ויתגלה כבודו בכל העולם, כמו שכתוב: "הס כל בשר מפני ד' כי נעור ממעון קדשו", כשם שאי אפשר לנער את התרנגולת מן האפר עד שתנער את עצמה.

ענין גלות השכינה הוא מן הדברים העומדים ברומו של עולם, ואין לנו כל השגה בו, מ"מ נבאר את הניתן לביאור עפ"י השגתנו.

כתיב: "ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת היא בית לחם" (בראשית מח ז), ופירש"י: "ואני בבואי מפדן, ואעפ"י שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית לחם כברת ארץ, כמידת תחום שבת, ולא תאמר שעייכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון, עת הגריד היתה, ואקברה שם, ולא הולכתיה אפילו לבית לחם, וידעתי שיש בלבך עלי, דע לך שעפ"י הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזרראדן וכו'".

16

ויש להתבונן בזה, בשעה שבא יעקב לפייס את יוסף בנו שלא יהיה בלבו עליו, למה הוצרך לכל ההקדמות הללו, וכי לא די שיאמר לו "על פי הדבור היה", היעלה על הדעת שעדיין יהיה יוסף חושד שמחמת הגשמים נמנע יעקב מלהוליכה לבית לחם, עד שהוצרך לומר לו "עת הגריד היתה", או שהטעם שנמנע הוא מחמת מרחק וטירחה, עד שהיה צריך לומר לו שהיתה בית לחם סמוכה כברת ארץ, ולא מחמת טירחה נמנע.

16

אלא הענין כך הוא, אימתי ניתן לשמוע את דבר ד', רק בשעה שמנערים את כל האפר הדבוק מסביב, רק אז מתגלה דבר ד' כפי שהוא. כל זמן שמצוי פירור כלשהו מאבק הטבעים במקום, אין דבר ד' יכול להשמע. ולכן רק לאחר שסילק ייעקב כל נגיעה וסיבה טבעית בענין, - "עת הגריד היתה" בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה" - אז יכול היה להשמע דבר ד' לקבור את רחל בדרך, כדי שתהיה עזרה לבניה.

31

הנה מצינו בעת מתן תורה: "אמר ר' אבהו א"ר יוחנן, כשנתן הקב"ה את התורה, צפור לא צייק, עוף לא פרח, שור לא געה, אופנים לא עפו, שרפים לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דברו, אלא העולם שותק ומחריש ויצא הקול: "אנכי ד' אלקיך" (שמות כ ב) וכו', ואם אתה תמה על זו, הרי אליהו כשבא לכרמל, כנס כל הכומרים ואמר להם (מלכים א יח כז): "קראו בקול גדול כי אלהים הוא". מה עשה הקב"ה, הדמים כל העולם, והשתיק עליונים ותחתונים, והיה העולם תהו ובהו כאילו לא היה בריוו בעולם, שנאמר (שם כו כט) אין קול וגו', שאם ידבר, הם אומרים הבעל עוננו. על אחת כמה וכמה כשדבר הקב"ה על הר סיני השתיק כל העולם, כדי שידעו הבריות שאין חוץ ממנו" (מ"ר סוף פ' יתרו).

36

41

כדי שישמעו הבריות את קול "אנכי ד' אלקיך" מן ההכרח לסלק את כל קולות הטבע, אם היה עוף פורח או שור גועה, לא היה נקלט בלבו של אדם כי "אין עוד מלבדו", ואילו היה נשאר הים בגליו המזדעזעים, על אף ש"קול ד' על המים", יש בכך משום הסתר ועיכוב לקול ה"אנכי". ולא עוד אלא אפילו היו שרפים אומרים "קדוש קדוש קדוש ד' צבאות מלא כל הארץ כבודו", אף זה היה מסתיר ומונע גילוי כבוד ד' במילואו, לכן "השתיק הקב"ה העולם כולו כאילו אין בריה בעולם", ורק אז האיר כבוד ד' בעולם.

46

(5)

ואמנם עוררו חז"ל את השאלה: "ואם אתה תמה על כך", ואין כוונת התמיהה אך תיתכן דומיה כזו בעולם, כי היפלא מד' דבר, אלא התמיהה היא, וכי היה צורך בכל זה כדי שישמע קול ד' כדבעי, והתשובה היא כי אכן כך צריך היה להיות, והראיה מאלוהו בהר הכרמל, שאילו לא היה הקב"ה משתיק עליונים ותחתונים כאילו אין בריה בעולם, היו נביאי הבעל אומרים שהבעל הוא שענה. תערובת כל

שהיא של טבע היתה מסתירה מעיניהם את כבוד ד' לגמרי. רק בשעה שהבריאה נקיה מכל ניד וזיע טבעי, רק אז בוקע קול "אנכי ד' אלקיך", ואז מתגלה כי "ד' הוא האלקים" (מלכים-א יח לט).

ועם כל זאת אנו מוצאים את אליהו מתפלל: "ענני ד' ענני" (שם לז) - "ענני" שתרד אש מן השמים, ו"ענני" שתסיח דעתם שלא יאמרו מעשי כשפים הם (ברכות ט ב). הרי שאף לאחר שהשתיק הקב"ה את כל העולם, וכאילו לא היתה בריה בעולם, עדיין יש מקום לתפילת "ענני שלא יאמרו מעשי כשפים הם". אותה לשון ואותה בקשה של "ענני" שהוצרך לה אליהו למען תרד אש מן השמים, היה צריך לה גם כדי שלא יאמרו מעשי כשפים הם.

ובזה נראה לבאר מה שאמרו חז"ל (שמ"ר פכ"ג א): "נכון כסאך מאז מעולם אתה" (תהלים צג ב) - א"ר ברכיה בשם ר' אבהו, אע"פ שמעולם אתה, לא נתיישב כסאך ולא נודעת בעולמך, עד שאמרו בניך שירה, לכך נאמר "נכון כסאך מאז" (ממאי דכתיב (שמות טו א) "אז ישיר משה", מתנו"כ).

כלומר הקב"ה בעצמותו "מעולם אתה", אין בו יתברך שום שינוי, אבל ה"כסא" שהוא גילוי שכינתו בעולם, "נכון" רק לאחר שאמרו ישראל שירה, ועד אז היה ה"כסא" מאובק ומוכפש בעפר העולם [כדרך שאמרו אין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק]. אמירת השירה שהיתה הכרה שלמה בנס בלא תערובת של טבע כלל, כוננה את ה"כסא" וניערה אותו מעפר, והוא מה שכתוב: "נכון כסאך מאז" - מ"אז ישיר".

וזהו שאמר הכתוב: "הס כל בשר מפני ד' כי נעור ממעון קדשו", כל זמן שחוקי הטבע שוררים ביקום "אפילו אתה מקימני כמה פעמים, איני קם", כי חוקי הטבע המה האפר המכסה את כבוד השכינה. ובבוא היום, כשנזכה לראות את הנהגת הקב"ה בעולמו - "כי נעור ממעון קדשו", אז יתגלה כבוד ד'. לא יתכן לראות את כבוד ד' כל זמן שהכל מסביב טבע ועפר, והוא הוא הקרוי "גלות השכינה".

והנה הביא הרמב"ן (בראשית מו טו) מה שהקשה הראב"ע על מה שאמרו חז"ל (ב"ב כג ב) שיוכבד נולדה בין החומות, שא"כ היתה בת ק"ל כשילדה את משה, וא"כ למה פרסם הכתוב את הנס של שרה שילדה בת תשעים שנה ולא פרסם נס גדול מזה שילדה יוכבד בת ק"ל, וכתב עליו הרמב"ן: "זהב רותח יוצק בפי החכם הזה, כי הנסים הנעשים ע"י נביא שהתנבא כן מתחילה, או מלאך יגלה במלאכות השם, יזכרים הכתוב, והנעשים מאליהם לעזור צדיק או להכרית רשע, לא יזכרו בתורה או בנביאים", ע"ש.

וביאר דבריו הק' הם עפ"י האמור, שאם בא לפני המעשה נביא או מלאך ובישר את בוא הנס, אז נשמע דבר ד' נקי מכל רבב ועפר, והכל רואים בבירור את

הנס ללא תערובת של טבע, אך נס שלא נתבשר ע"י נביא או מלאך דוגמת הנס של יוכבד, לא נכתב בתורה, כי הוא מעורב בק"נ טעמים של עפר וחומר, "נס" כזה אינו תורה.

הצלת ישיבת מיר מתוך השואה האיומה, היתה בודאי על ידי ניסים גלויים, כידוע, ואילו היה נשלח מלאך מן השמים לבשר על כך, היו הנסים בחינה של התגלות בעננת ממש. אבל מאחר שלא היה מלאך, היתה חול רב זבון על העינים בכך שראו כל מיני טבעים כ"קונסול" ו"זיות" וכדו'. ואף כי ברור שלא היו הטבעים הללו אלא אחיזת עינים, בכל זאת היה דבר ד' מכוסה בעפר הטבע.

כמו כן, כל מה שאירע לנו בארה"ק במלחמה האחרונה, "אז נבהלו אלופי אדום" "תפול עליהם אימתה ופחד" כולו נס היה, וכל הטבעיים שמסביב - אזורונים וטנקים לא היו אלא כדי לכסות את עינינו מלראות את נסי ד' הגלויים, וחושך אפך את דבר ד' וכבודו ית'.

1 אולם יש לדעת, שהחושך המסתיר מעיני האדם את כבוד ד' וה"טבע" המעורב בדבר ד', אף הם תכלית גדולה להם, והיא, לאפשר לאדם את ה"בחירה". ומצינו בס' החינוך (מצוה קלב-קלג): דשורש מצות "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ויקרא ו' ו'), הוא כדי להסתיר הנס, שלא תתגלה האש שירדה מן השמים, וידוע הדבר כי נסים גדולים אשר יעשה ד' לבני האדם בטובו הגדול, לעולם יעשה אותם דרך סתר, ונראים הענינים נעשים קצת כאילו הם בדרכי הטבע ממש או קרוב לטבע, כי גם בנס קריעת ים סוף שהיה נס מפורש, כתוב שם (שמות יד כא): "ויולך ד' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וגו'", ע"ש.

וגראה שהטעם בזה הוא כמו שביארנו, דהיינו כדי להניח לאדם מקום לטעות, שאילו לא כן הרי זה כאילו ניטלה הבחירה מן האדם, ועל כן אסרה התורה באיסור לאו לכבות את אש המזבח, והאיסור הוא אף על כיווי של גחלת אחת מאש המזבח, משום שעל ידי כן הרי הוא מגלה במקצת את האש שירדה על המזבח מן השמים, וצריכה היא להיות נסתרת ע"י אש של הדיוט. (ועי' במאמר קב).

(11)
סמ

אשרי המתכוונו ושומע את קול ד', בטרם יבא היום שעליו נאמר: "התנערי מעפר קומי שבי ירושלים".

16 דבר ד' הולך ובוקע בלא הפסק, והבוחר בטוב תבחין אזנו בקול ד' למרות היותו מוכפש באפר הטבע מסביב.

ובבא היום יתקדש ויטהר קול ד', "ונגלה כבוד ד', וראו כל בשר יחדיו כי פי ד' דבר".

(יד) יישבר חמר גרם. למה שחמרו רבותינו על שמה זבלון בלחך ויששכר באלהיך, שעשו שותפות ציניהם, זבלון לסוף ימים ישכון ויולא לפרקמטי" צפוניות ומשכר ויחן לתוך פיו של יששכר, והם יישצו ועוקקים חמור, ובתנאי הראשי לקניית החורש מיעוט תענוג (כמפורש בפרק קנין חורש) למעט צאכילת מעדנים ושתיית ענמקים, צינול הסדות והכרמים, כמ"ש עד שיתפלל אדם שיכנסו ד"ת בלבו יתחללו שלא ינכסו מעדנים לנפשו, וזבלון זה מיעוט דרך לחך, וכמאמרם עומתן של ת"ח משצח לשצח, ומעטם זה מקו טיבה לנעלי קריין שלא יהיה מליים אלל נשתיים, הנה יששכר להיות צומר בעסק החורש הים משליך אחרי גוו כל דברים המונעים מעסק החורש והוא אהבת התענוגים, עז"א יששכר חמור גרם, ר"ל שהיה משצר כל תלות התענוגים, כי הכתובים יכנו את תענוגי הגושיים צעם חמור, על השעושים צחלות התענוגים חמר (יחזקאל כ"ג) אשר צצר חמורים צערים. וחס חמור סוגם על צהמה זו לרחימת דניי (היטליגעם גוהי) מן מעי חמרמרו. והיין שמתצטעו להרחיח גוף שותיו נקרא מעטם זה חמר (ודם ענב השתה חמר), והאווה המפורסמת למשוקעי החלשות המגונות נאמר עליהם עם הדומה לחמור. והאלם צימי עליי שמתצטעו אז לרדוף חמר התענוגים מכונה מרבותינו צעם חמור נוער, ונולת גרם היא מן ועלמותיהם יגרם, לא גרמו לצוקר (לפני ג') עבין שצרת עלמות. וחמר כאן חמור גרם, יששכר היה משצר תלות נפשו הצהמית כל ילבו אחרי תענוגי חומריותו (לערמחלמט דאס טיוריטע) חמנס לפי שחן עוצ לחדם לפרוש עלמו מכל דבר חמרם לחכול לחם נר וימים לחן ולהתענות, וצריך להיטיב עם עלמו מעט לצורך צריאות גופו, והפורש עלמו מן היין חמרה חורש שלריך כפרה. וכן אי אפשר שיפירוש עלמו מלדך, מרץ מכל וכל,

(12)
הייתק
ויקרא

דעת מחוייב לקיים מצות עונה למריה ורביה, הנה על-אמתו מעט מן המעט מתענוגי הגוף שחייב האדם להכניג צו גופו ולחם מקום לנפשו הצהמית החומרית, חמר רוצץ צין המשפחים: המשפחים מן צעורה יסופני (איז טי) טפי גתחתי, ולכות אמתו עמון חרבונו ושפית יתי. ומזה הוא יסופן ראש, ימת וירלץ ראשך. הנה חמר שאמר חמור גרם, שחלות נפשו הצהמית נשצרה ונחלשה עד שאין צמח להחלטה אל רדיפת התענוגים, חמר רוצץ צין המשפחים, ר"ל לא שנתצטלה החלום הצהמית לגמרי אללם, כי האדם להיותו חומרי צריך להשאיר מעט מצהמת חומריותו ויחן לה מקום מעט לטות צין שצרים קטנים המרוללים ומכותמים דק דק הדק היטב (רוהטע אין לערמחלמטען טיילבען). כעין זה חמר צמכרשצ"י רע"צ, זכאה חולקי דההוא צר נס לחשתל בצורייחא, כיון לחיבו שחם בצורייחא, כל חיטון זמן ציטין אעיל לון צוקצי דההוא רבא וכפית לי לחמור ונחית לי צעפסרי דחמות עשרא דזוהמי קשרא, צגיני כך יששכר דאשתדלותי בצורייחא כפית לי לחמור ונחית לי מההוא גרם המעלות לחיבו סליק לנאקא עלמא, ושוי מדורי צין המשפחים צין זוהמני דעפסרל דעפסרל — וירא מנוחה וגו'. נגד מה שנאמר בזבלון לסוף ימים ישכון, שפירש חמיד למקום הסכנה, והם חמיד חסרי מנוחה מופד גלי הים ורוא סערה, חמר על יששכר, שהוא צמר יתר צחלק הארני להשצר צמדינה לשצח צמנוחה, כי התגרנים השולחים חניות בלצ ימים ניסעים עמקום למקום לקנות ולמכור, ולצם יולא המשצות עמקים רבים, אי אפשר להם לעמוד בחורש בלאוי, כי אם נפשו דנקה צעמקיו איך תדבק צעיון החורש הלריכה דעה ללולה, כמאמרם לא מעצר לים היא לא חולא חורה צמחרכים וצמחרכים, לכן צמר יששכר יתר צמנוחה הארני והמדינית, לצינו מוכשר צו לקנות קנין הטוב האומתי היא החורה להשתעשע צה צנטינות נלח. — ויש שכתבו

(7)

13

שכה

שלום

ויחי

נתיבות

וכמבואר שיציאת מצרים היתה בבחי' דילוג, כמ"ד מדלג על ההרים, אלו כל ההרים שמנעו את גאולתם של ישראל, שהגאולה היתה ע"י דילוג למעלה מכל סדר, מכח האמונה של ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים, שהאמינו בהנהגה העליונה והאמינו באהבת ה', והרגישו שהשי"ת עמו אנכי בצרה אתלצוה ואכבדהו, אשר זהו שורש התיקון.

על כל פשעים תכסה אהבה, ועבודתו של יהודי להמשיך הנהגה זו היא להאמין ולהרגיש את אהבתו ית', ולבטוח שיש כחות הנהגה למעלה מכל סדר והקב"ה יכול להוציא מהפגמים החמורים ביותר שהוא שקוע בהם. ולפיכך עיקר התיקון הוא בשבת שהיא יום הדבקות בה' בו מסוגל להרגיש אהבת ה'. ובמיוחד בשבתות של תקופת השוכב"ם, שהם הפרשיות של גלות וגאולת מצרים וקבלת התורה,

בכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם

שומר לו הקב"ה אל תירא מרדה מצרימה, מדוע שלא יתירא. ומה נתינת טעם היא אומרו כי לגוי גדול אשימך שם, מה תשובה היא על כל הצער והיסורים שיסבלו ישראל במצרים ובכל הגלויות. עז"ל שהרי בודאי ידע יעקב את שאמר הקב"ה לאברהם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ובראותו שנאלץ לרדת מצרימה הרי הבין שהגלות תהיה שם, ומה נתיירא דוקא מרדת מצרימה. וי"ל בזה דהנה הקב"ה הרי ברא את העולם להיות עולם התיקון, ואף שלעינינו נראה עתה שהוא כעולם התלאות, חרב איש ברעהו וכל אומה לוחמת בחברתה, אבל באמת כל מעשה הבא מאתו ית' הוא רק לתיקון בשלימות הטוב, שכל מציאות העולם מביאה לעולם התיקון. וישראל הם נשמת הבריאה שבהם תלוי תיקון העולם, וכל הגלויות שהם עוברים מביאים אל התיקון. וכמש"נ ביציאת מצרים ד' לשונות של גאולה, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, שמרומז לארבע גאולות עד הגאולה העתידה שבה והייתי לכם לאלקים כדאיתא באוה"ח הק'. ואף כי אין אנו יודעים על נכון מה הוא התיקון שנפעל בכל גלות, אבל אנו מאמינים שכל ד' הגלויות מביאות אל התיקון הגמור. ואלמלא חטאו ישראל כבר היה התיקון הגמור ולא היו צריכים לגלויות, אבל מאחר שחטאו אזי הדרך להביא לעולם התיקון היא ע"י הגלויות. ותכלית עליונה יש בכל הגלויות, שכל יסורי הגלות מכשירים את עם ישראל

הנה ענין הגלויות תופס מקום גדול מאד בתורה הק'. כבר בראשית הבריאה נאמר והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום, ודרשוהו חז"ל במדרש (ב"ר ב,ד) שרומז לד' גלויות, תהו זה גלות בבל, ובהו זה גלות מדי, וחושך זה גלות יון, שהחשיכו עיניהם של ישראל בגזרותיהן, שאמרו כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, על פני תהום זו גלות אדום וכו'. וכן במד"כ בברית בין הבתרים והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, דרשו חז"ל (ב"ר מד, יז), אימה זו גלות בבל, חשכה זו גלות מדי, גדולה זו גלות יון, נופלת עליו זה גלות אדום אומה הרשעה. שנמצא כי גזרת הגלויות כבר היתה קבועה ועומדת מראשית הבריאה, והוא ממנה מה ענין הגלות כאשר עוד לא חטאו ועדיין לא היתה בכלל מציאות של חטא. וכן צ"ב ענין הגלות הראשונה גלות מצרים, שנאמרה לאברהם בברית בין הבתרים, ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. הרי השבעים נפש שירדו מצרימה הם שרשי נשמות עם ישראל והיו קדושים וטהורים, ולמה נגזר עליהם להתענות בגלות בארץ לא להם. וכן צ"ב מד"כ בפר' ויגש, ויאמר אלקים לישראל וגו' אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם, אנכי ארד עמך מצרימה וגו', הלוא בודאי יש לו ליעקב להתירא מכל יסורי הגלות, וכלשון הנז' בברית בין הבתרים והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, וא"כ מהו

8

שלום

ויחי

נתיבות

שכו

(תהלים קכו) בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, היינו כיוסף בעל החלומות, שבשעתו כאשר האחים השליכוהו לבור מלא נחשים ועקרבים ומכרוהו למצרים לא היה לזה שום הסבר טבעי, ורק לבסוף נתגלה שהקב"ה סיבב כל זאת לטובה, שהכל היה עם חשבון כדי שיעקב אבינו ירד למצרים בדרך של כבוד ושיוסף יגיע לגדולתו למלוך על מצרים. כמ"כ כל העובר על עם ישראל בגלויות, כל היסורים ורוב דם ישראל שנשפך, הכל עם חשבונות גדולים. ובזמן הגלות הדרך היא רק עם אמונה שהכל בהשגחה עליונה, ששום יסורים ושום טיפת דם של יהודי אינם הולכים לאיבוד בלא חשבון, שהאמונה הזאת נתנה לעם ישראל את הכח לסבול ולעכל את כל החורבנות שניתכו עליהם. וכמו החורבן האחרון שעבר עלינו, שכשליש מן האומה הישראלית נכחד במיתות אכזריות כאלו שלא היו מיום בריאת העולם, שאין לזה שום הסברים, רק האמונה שהכל עם חשבונות נשגבים. ועד"ו גם בגלות הפרט, יש שעוברים על יהודי יסורים רבים וקשים שאין הדעת נותנת על מה ולשם מה כל זאת, אבל הכל בחשבון ויש בזה ענינים גדולים. ובשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, כמו שאצל יוסף נתגלה לבסוף שכל הסבל שעבר היה בחשבון גדול להביאו לגדולתו, ומבלי כל הדרך שעבר אי אפשר היה לבוא אל תכלית הזאת, כך בשוב ה' את שיבת ציון יתגלה איך שכל הגלות וכל היסורים שעברו על ישראל בכלל ובפרט, הכל היה ע"פ חשבונות עליונים כדי להביאם לתכלית הטובה, שלולא כל זאת לא היו יכולים להגיע אל תכלית הטובה המזומנת להם.

להגיע ליעודו העליון. וזהו שאמר הקב"ה לאברהם אבינו ידע תדע וגו', פי' דע שורעך בני ישראל נועדים להיות העם הנבחר ונועדים לקבל את התורה במעמד הר סיני, ועליהם להיות ראויים ליעודים הנשגבים האלו. ומשום כך גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, שע"י הזיכור בגלות מצרים ייעשו ראויים ליעודם הגדול להיות עם הנבחר ולקבל התורה. והיינו שאין הגלות בתור עונש על חטא, שהרי כאמור ירדו למצרים צדיקי עולם, וכשיצאו משוקעים היו במ"ט שערי טומאה, ואם הגלות באה בגלל חטאים הרי יצא שכרה בהפסדה. אלא תכלית הגלות היא הזיכור שנזדככו במצרים ע"י ועבדום וענו אותם, שזה הכשירם והביאם למדרגות העליונות ביותר שנעשו העם הנבחר וקיבלו את התורה. שגם אם היו קדושים וטהורים, אבל עדיין לא היו ראויים למדרגות הגבוהות של עם הנבחר וקבלת התורה אלא לאחר גלות מצרים בה הוכשרו ישראל למדרגות הללו, הגם שהיו במצרים בשפל המצב מאד, אבל הזיכור שנזדככו שמה הכשירם להגיע ליעודם העליון.

וזהו שאמר הקב"ה ליעקב אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם. שאין הכוונה בגוי גדול לגדלות גשמית, שבודאי לא היה בזה לבטל מוראו של יעקב, אלא פי' גוי גדול היינו בתכלית הגדולה, בגדולה הרוחנית שאין למעלה הימנה, ששיגו את היעוד העליון להיות העם הנבחר ולקבל את התורה, שעתה עדיין אינם ראויים לגדלות הזאת, ורק אחרי שירדו מצרימה ויזדככו שם בגלות יהיו ראויים לזה. וזהו אומרו אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה שתהיה להם עליה גדולה מזה, העליה הגדולה ביותר שילוד אשה מסוגל להשיג, שרק ע"י הנסיונות והיסורים של הגלות יגיעו לכך.

ועד"ו גם ענין כל ד' הגלויות, שכאמור כבר מראשית הבריאה קבע הקב"ה שישראל יהיו צריכים לעבור את כל הגלויות. ונמצא שהגלויות לא באו בגלל חטאים, ועוד לפני שחטאו נגזר הדין של ד' הגלויות, אלא כל הגלויות הם הכנה לתכלית הבריאה, לזכך את הדמים ואת יצה"ר, שהוא רק ע"י יסורים קשים. וכמו שפירשו צדיקים במאה"כ

9

נתיבות

ויחי

שלום

שכו

הגדלות. ובשום פנים אינם מסוגלים להשיג מדרגות
 כאלו בכחות עצמם, לא ע"י עבודה או דרך אחרת,
 רק ע"י היסורים והזיכוך של ועבדום וענו אותם
 ארבע מאות שנה יגיעו לזה, שיתקיים בהם לב נשבר
 ונדכה אלקים לא תבוה. ומצינו ששלח הקב"ה
 לפרעה ביד משה לאמר כה אמר ה' בני בכורי ישראל
 בזמן שהיו ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה,
 והיו נתונים בבית עבדים, שאין לתאר מצב כה שפל
 ונבוה כמו בית עבדים, ואז קרא הקב"ה לישראל
 בני בכורי ישראל. ומכאן שזהו המעמד והעצם של
 עם ישראל, שאינו תלוי במצוות ומעשים טובים,
 אלא זהו המעמד של יהודי, המעמד הגדול ביותר,
 בני בכורי ישראל. וכאשר יש ליהודי בהירות
 האמונה בזה הריהו יכול לעמוד בכל הקשיים
 העוברים עליו.

ועפ"י האמור מתיישבת התמיהה המעיקה על
 כל לב חושב, למה עשה ה' ככה לעם ישראל העם
 הנבחר, שכל מציאותו רצופה סבל ויסורים מראשית
 התהוות האומה הישראלית, שהאבות הק' כבר נולדו
 ביסורים, ואח"כ עם ישראל חי כל הזמן בגלות
 ויסורים. בתחילה גלות מצרים, ואח"כ הלכו במדבר
 ארבעים שנה, שהוא ג"כ ענין תמוה, שהרי דור
 המדבר היה הדור הגדול ביותר, כמד"א בזה"ק (ח"ג
 קסח): שעוד לא היה דור גדול כמוהו ולא יהיה
 עוד דור כזה עד ביאת המשיח, ולמה היו צריכים
 להתענות ארבעים שנה במדבר. וכך רוב ימיו של
 עם ישראל מלאים בצער ויסורים, כאמור שהכל
 נקבע עוד בראשית הבריאה. ולכאורה א"א להבין
 זאת, שהרי זה העם הנבחר נזר הבריאה, ולמה נגזר
 עליהם כן להתייסר תמיד במכאוב ותלאות. אלא
 שבכל זה יש חשבונות עליונים מכבשונו של עולם,
 שישאל עם הנבחר צריכים לעבור את כל הדרך
 הקשה הזאת כדי להזדכך שיהיו ראויים להגיע
 ליעודם ותכליתם. וזה מיסודות האמונה, שיהודי
 מתחייב להאמין שכל מה שעובר על ישראל הוא
 לבהשגחה עליונה וחשבון עילאי. וכאמור גם בגלות
 הפרט, יש אדם שנולד בשביל לסבול יסורים, אך
 באמת מי יודע מה הוא צריך לתקן ומה הוא מתקן

ע"י כל היסורים, שהוא מגיע ע"ז למדרגות הגדולות
 ביותר.

ומצינו כענין זה בהתגלות האחים עם יוסף,
 שמלכתחילה כל פרשת מכירת יוסף משוללת הבנה,
 איך שהאחים הקדושים גדולי עולם שבטי י"ה
 התנהגו אל יוסף באופן הנראה כאכזריות, וכמ"כ
 א"א להבין גם את החלק של התנהגות יוסף עם
 אחיו, שדיבר אתם קשות ואח"כ החשידם בשפלות
 כזאת של גניבה, שזה ג"כ נראה כאכזריות, ובודאי
 שאצל יוסף הצדיק לא היה ח"ו שום שמץ של נקמה
 וכיו"ב. אכן הפי' בזה כמו שהבאנו מד"א בספה"ק
 שבעת התודע יוסף אל אחיו היה יחוד עליון של
 י"ב שבטי י"ה שהם י"ב צירופי שם הוי"ה. ולדרגה
 הזאת של היחוד הגמור לא היו יכולים להגיע אחרי
 מכירת יוסף שנחשבה לפגם לרום ערכם של שבטי
 י"ה, אלא אחרי שיהודה מלך ישראל ישפיל עצמו
 ובשפלות כזו שמסכים להיות לעבד, שמשמעות הדבר
 שמקבל את הפסק ונוטל על עצמו את כל אשמת
 הגנבה. ורק אחרי שהגיעו למצב כזה של שפלות
 ונמיכות רוח שמלך ישראל מסר עצמו לעבדות, היה
 יכול להיות היחוד הגמור של י"ב שבטי י"ה. וכלל
 הדברים שהקב"ה מנהיג את עולמו בחשבונות
 גדולים שהם נעלים מבינתו של י"ב שבטי י"ה. ורק
 בכח האמונה יכול יהודי לעמוד בכל הקשיים,
 שמאמין שהכל עם חשבון עליון, ויש תכלית גדולה
 בכל היסורים שהוא עובר. וכפי שהרמב"ם מונה את
 מצות אמונת ה', אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך
 מארץ מצרים, למצוה הראשונה בתורה, כי האמונה
 היא יסוד היסודות של עם ישראל ובלעדיה לא היו
 יכולים לעמוד בכל מה שעבר עליהם.

והבי' במה שאמר הקב"ה ליעקב אל תירא
 מרדה מצרימה וגו', מה היה פחדו המיוחד של יעקב
 מרדת מצרימה. כי הנה גלות מצרים היתה לתקן
 מדת יסוד, שתיקונים אלו קשים ביותר מתיקון שאר
 המדות, שכל תיקון העולם תלוי בתיקון מדת יסוד.
 והנה מצרים הרי היא מקום ערות הארץ שטומאתה
 לרבה מאד, ולשם היו צריכים לירד לתקן מדה זו,
 וכשראה יעקב שהם יורדים לשם נתירא מאד, דאף
 שכבר ידע מגזרת הגלות היה סבור שיגלו לארץ

שלום

ויהי

נתיבות

שכח

וכזה יש לפרש גם דברי רש"י, שפרשה זו סתומה שכיון שנפטר יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד. שיש להבין למה נסתמו עיניהם ולבם של ישראל עם פטירתו של יעקב, הרי היה להם עוד את יוסף שהיה דומה בכל ליעקב, כדאיתא בחז"ל עה"פ אלה תולדות יעקב יוסף. אלא דהנה ענין יעקב ויוסף הוא ב' מדרגות שיש במדת יסוד, קדושה וטהרה. וכמו שמבאר הרמח"ל שדרגת טהרה היא רק בסוד מרע שפורש מן הטומאה, ודרגת קדושה היא שמתקדש עד שכל עניניו הגשמיים הם כמזבח וכקרבן. והמדה של יעקב היתה קדושה, למד"א קדושתו קדוש יעקב. וכפי שרואים בפרשת ויצא פרשתו של יעקב איך שכל מעשיו היו חטיבה אחת של קדושה, וביוסף מצינו בתורה רק דרגת טהרה בסוד מרע. וזהו ענין כשמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל, כי יעקב היה מדת הקדושה והאיר בישראל את אור הקדושה, ולכך כל ימי חייו לא נסתמו עיניהם ולבם של ישראל כי האיר להם האור של יעקב להרגיש כי הקב"ה עמם, וכיון שמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל, והגם שיוסף עוד חי אבל במדרגה של סוד מרע אין בזה את כח האור להאיר עיניהם ולבם של ישראל.

וזה החיזוק הגדול ביותר ליהודי, אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה. וכמאמר מרן אדמו"ר בב"א זי"ע, ישיב לא נאמר כי אם ושב וקבץ, ישיב לא נאמר, יש חטאים כאלו שלא נאמרה בהם תשובה, המה החטאים הקשים במדת יסוד דאיתא בזה"ק שלא מועילה להם תשובה כי אם תשובה סגיאיה. אכן אם ושב וקבץ, אם יהודי בכל זאת עושה תשובה אזי הקב"ה הוא בבחי' ושב וקבץ, וכי כל ידח ממנו נדח. זהו אומרו אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, שגם כאשר ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה אנכי ארד עמך מצרימה, אנכי תמיד עמם, ואנכי אעלך גם עלה. וגילה הקב"ה במאמר זה שאין דבר שא"א לשוב עליו בתשובה. וזה החיזוק הגדול ליהודי, שהקב"ה נמצא עמו בכל המצבים, שאנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה.

אחרת, אך בראותו שהם גולים למצרים נתירא מאד מטומאתה. ואמר לו הקב"ה אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם, פי' כי תיקוני מדת יסוד יהיו דוקא שם במצרים, ולכן גם כ"כ גדולה טומאתה כי זה לעומת זה עשה האלקים. וכמד"א באוה"ח הק' עה"פ כי לגוי גדול אשימך שם, בשם הרשב"י ואנשי סודו, כי במצרים להיותה מלאה גילולים ושם תוקף הטומאה, שם היא שביית חלקי הקדושה הרבים והעצומים, כי לערך גדול הטומאה יהיה בקרבה חלקי הקדושה. וע"כ ירדו לשם השבעים נפש שרשי נשמות ישראל למקום הטומאה הקשה ביותר, כדי לתקן מדה זו ולהעלותה לקדושה, וזה אומרו כי לגוי גדול אשימך שם.

והדבר העיקרי שאמר הקב"ה ליעקב בבל יירא מרדה מצרימה, הוא אנכי ארד עמך מצרימה, כדאיתא בזה"ק (ריש שמות) בכל מקום שגלו ישראל שכינה עמם. דאיתא שם שכאשר ירדו ישראל לגלות בכל היו שבורים מאד, כי חשבו שהקב"ה השליך אותם לגמרי. עד שבא יחזקאל הנביא וגילה להם שהקב"ה עם כל פמליא של מעלה ירדו עמם לבל, הה"ד למענכם שולחתי בכלה, וכיון ששמעו ישראל כך שהקב"ה נמצא עמם תמיד כבר לא חשו כלל בצער הגלות. זהו אומרו אנכי ארד עמך מצרימה, שהשכינה תרד עמם למצרים. וכמו שביארנו בפר' ויגש, בענין הקושיה איך נאמר כאן אנכי ארד עמך מצרימה, הרי לא יכולה להיות במצרים השראת השכינה, וכמד"כ במשה כצאתי את העיר אפרוש את כפי, כי לגודל הטומאה לא היתה השכינה יכולה להיות שם. אלא שהוא עד"מ למלך שבנו נפל לביב של שופכין, שע"פ חוקי המלוכה אין המלך יכול להכנס לבור עם כתר המלוכה ובגדי המלכות, אבל בשעה כזו שבנו מוטל בבור ויש להצילו מטיביעה אין המלך מתחשב כלל בגניוני המלכות והוא בעצמו יורד אל הבור להציל את בנו. עד"ו אמנם ע"פ הסדר לא יכלה שכינה לרדת למצרים, אבל כאשר הדבר נוגע להצלתם של ישראל שלא יטבעו בטומאת מצרים, אנכי ארד עמך מצרימה, והבטחה זו הסירה את פחדו של יעקב אבינו.

(11)